Svenska 3 Språkhistoria/språkförändring

Centralt innehåll och kunskapskrav

I det centrala innehållet gällande språkhistoria/språkförändring anges för kursen svenska 3 ” Det svenska språkets ursprung, historiska utveckling och släktskapsförhållanden. Språkförändring.”.

I kunskapskraven anges olika grad av förmåga att redogöra för aspekter av det svenska språkets släktskapsförhållanden och historiska utveckling

I Skolverkets kommentarmaterial skrivs om undervisningen i språklig förändring förljande: ”Språk har förändrats i historien och håller fortgående på att förändras – vi lever mitt i språkhistorien. En utgångspunkt för studiet av språkförändring kan vara en språkförändring som just nu pågår och som eleverna har stött på och kanske reflekterat över. I momentet språkförändring ingår både mekanismerna bakom språkförändring – hur det kommer sig att språk förändras – och hur man kan förhålla sig till sådana förändringar. Inom ramen för momentet kan man följaktligen både ta upp både förändringar i äldre språkhistoria och pågående förändringar av svenska språket och andra språk.

Idéer och lektionsupplägg.

Strindbergs originalmanuskript, skrivet före den stora stavningsreformen 1906, ger möjlighet att diskutera språkhistoria, språkförändring, vem som bestämmer över språket och språket som politisk angelägenhet… vilken guldgruva!

Språkförändring – hur, när varför? (Nusvenska)

Material:

Originalmanuskriptet av *Ett halvt ark papper* samt den tryckta texten. Material från Skolverket om grannspråksundervisning , det finns en utmärkt samling lektionsmaterial där!

Att göra:

August Strindberg är väl en utmärkt ingång till att diskutera modern språkutveckling?! Många sätter 1879 och utgivningen av Röda rummet som brytpunkt för skiftet till den moderna svenskan, ibland kallad nusvenska. Andra väljer att förlägga den stora stavningsreformen 1906 som brytpunkt, inte minst för att den på ett tydligt sätt skiljer svenskan från danska och norska – något som har språklig, men också politisk bäring i unionsupplösningens tid. Utifrån ett närstudium av originalmanuskriptet från 1903 kan eleverna upptäcka skillnader i stavning och böjningsformer gentemot dagens svenska, hitta likheter mellan de nordiska språken före 1906 och utifrån dessa iakttagelser kan man sedan gå vidare också med en diskussion om språkutveckling – vad som styr den, vilka behov ”språkvård” ska väga mot varandra och inte minst den politiska aspekten av språk, då som nu.

- En kort språkhistorisk inledning kan säkert vara på sin plats, och beroende på om arbetet med *Ett halvt ark papper* är en del av ett längre språkhistorieprojekt eller fristående ser introduktionen säkert olika ut.
- Dela ut textmaterialet till eleverna. Ge dem i uppgift att i originalmanuskriptet leta efter

    - stavning som skiljer sig från dagens svenska (samma ord – olika stavning)
    - ordformer som skiljer sig från dagens svenska (samma ord, olika böjningsmönster)
    - ord som inte längre används eller har modernare, mer vanliga, motsvarigheter.
- I originalmanuskriptet kan man t.ex. hitta följande avvikelser mot dagens
    - stavning:
        - f, fv och hv där dagens svenska skriver med v : halft, af, skrifvet, upplefvat, hvilken
        - dt där dagens svenska skriver med t eller tt: klottradt, rödt
        - e istället för ä: der, menniska
        - q och g istället för k: ansigtet, slagtarn, reqvireras
    - ordformer/böjningsmönster:
        - äro, sitta och komma istället för är, sitter kommer (plural)
        - söndagarne istället för söndagarna
    - ålderdomliga ord med modernare motsvarigheter:
        - icke (inte), ty (för)

Utifrån ovanstående iakttagelser kan man diskutera språkutveckling i Sverige, vad som styr språkvårdens arbete och göra jämförelser med diskussion och utveckling och förändring i dagens svenska. Frågor att gå vidare med kan till exempel vara:

- Vem bestämmer över språket – hur man talar resp. hur man skriver? (härlig debatt!)
- Utifrån stavningsreformen 1906, folkskollärarnas försök 1943 (om ljudenlig stavning) som röstades ner med stor majoritet, och från senare tiders diskussioner (för läraren kan kanske en snabbtitt på Kulturutskottets betänkande 1988/89:KrU4 vara intressant) – vilka principer kan man resonera efter när man diskuterar stavning? För- och nackdelar med snabba och stora förändringar? Stavning och begriplighet, stavning som ”utbildningsmarkör”?
- Alla avvikelser från modern svenska i Strindbergs manuskript härrör inte från stavningsreformen 1906. Pluralböjningar av verb började försvinna under 1800talet i tryckta texter, men det är inte förrän på 1930talet som det blir vanligare med en och samma verbform i singular som i plural i tryck. I talspråket hade dessa verbformer varit undanträngda mycket längre. Det kan man f.ö. se i Selma Lagerlöfs lärobok i geografi *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*, den som den radikala folkskoleföreningen beställde – samma förening som på 1940-talet kämpade för ljudenlig stavning: i den berättande texten skriver Lagerlöf pluralformer på verben, men inte i dialogen. 1945 uttalar den nybildade Nämnden för svensk språkvård (föregångare till Språkrådet) sin välsignelse över att släppa pluralformerna, och därmed är de i en hast försvunna. Utom från skolans värld, där Skolöverstyrelsen inte förrän 1951 rådde till singularformer i verben – och så i den juridiska världen där HD beslutade 1966 att inte längre använda pluralformerna. Den här historiska betraktelsen ger intressanta infallsvinklar till vad som driver språkutveckling, vad som behövs för att stadfästa förändringar och vilka instanser som oftast – av olika skäl, många goda! – ligger ”sist” i språkförändringen?
- Iakttagelserna i manuskriptet ger också utmärkta förutsättningar för att jämföra likheter/skillnader med grannspråken norska och danska, eftersom stavningsreformen på ett tydligt sätt gjorde att svenskan på ett nytt sätt skilde sig från grannspråken. I materialet från

Skolverket finns utmärkta uppställningar över just dessa skillnader så man kan se de norska och danska orden och deras stavning.

- Språk och politik blir också en naturlig följddiskussion – språkets betydelse för samhörighet och avskiljning (jfr stavningsreformsexemplet), språk som politiskt maktspel: i dag i Sverige och på andra håll i världen. I svenska 2 har eleverna bekantat sig med svensk språklagsstiftning och minoritetsspråkens ställning – också något att återknyta till.